

ג. שור שחרשו בו עם חמור בעבירה, אינו נאסר למזבח (אם הקדישו אחרי כן. רש"י), אבל רובע ונרבע נאסרו, כדלהלן.

דפים כח – כט

מז. א. מה מקור פסולי המזבח דלהלן: רובע ונרבע, נעבד ומוקצה לעבודה זרה, שור הנוגח שהמית אדם, בעל חיים חולה זקן ומזוהם? האם הם נפדים כמות שהם או צריכים שיפול בהם מום תחילה?

ב. איזהו 'מוקצה' ואיזהו 'נעבד', ומה דינו של מה שעליהם?

ג. מה דינם של רובע ונרבע ונעבד ומוקצה לשימוש הדיוט?

א. אדם כי יקריב מכס קרבן לה' מן הבמה – להוציא רובע ונרבע. מן הבקר – להוציא את הנעבד. מן הצאן – להוציא את המוקצה (לעבודת כוכבים). ומן הצאן – להוציא את הנוגח (שהמית אדם).

תנא דבי רבי ישמעאל למד רובע ונרבע ומוקצה ונעבד מהכתוב כי משחתם בהם מום בם – כל מקום שנאמר 'השחתה' אינו אלא דבר ערוה (כי השחית כל בשר את דרכו...), ועבודת כוכבים (פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל).

ישנה דרשה נוספת לפסול רובע ונרבע וכו' (זאת תורת העלה), לומר שפסולים בין כשארע הדבר בעודם חולין בין כשנתקדשו (עפ"י גדה מא.).

חולה זקן ומזוהם ממועטים לדברי רבי ישמעאל ממזן הבהמה מן הבקר ומן הצאן. ולתנא קמא יש למעטם מהמשך הכתובים: ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים...

[עיקר ענין 'מוקצה' מן התורה דרשו ר' יאשיה מהכתוב תשמרו להקריב לי במועדו – לי ולא לאחר, הוי אומר זו עבודת כוכבים (ולאחר שלמדנו מכאן עיקר איסור מוקצה ב'עשה', בא מן הצאן לפסלו. עפ"י הגהות הגר"א)].

כמוזכר לעיל, הרובע והנרבע וכו' הם כקדשים שקדם מום עובר להקדשם, וצריכים מום קבוע לפדות עליהם.

פסול הטריפה להקרבה, נתבאר במנחות ה-ו.

ב. המוקצה לעבודת כוכבים, הוא אסור ומה שעליו מותר. אבל כל שעובדים אותו (= 'נעבד'), הוא ומה שעליו אסורים.

אמר ריש לקיש: אין אסור אלא מוקצה לשבע שנים (ויהי בלילה ההוא ויאמר לו ה' קח את פר השור אשר לאביך ופר השני שבע שנים). פרש"י: שהוקצה לשבע שנים שיקריבוהו לאחר מכן לעכו"ם, בכך הוא נעשה 'מוקצה'. לשון אחרת: עד שבע שנים נאסר המוקצה, ומשבע ואילך אם לא הקריבוהו הותר, ששוב לא ייקרב.

אמר רבא בר רב אדא אמר רב יצחק: אין מוקצה אסור אלא עד שיעבדו בו [ל"א: עד שיעשה בו מעשה]. עולא אמר רבי יוחנן: עד שימסרוהו לכמרים. בהא (שם חכם) אמר רבי יוחנן: עד שיאכילוהו כרשיני עבודת כוכבים [ופרש בהא שגם עולא מסכים לכך]. רב חנניא טריטאה שנה לפני רבי יוחנן: אין מוקצה אסור אלא עד שיעשו בו מעשה, ופרש: שיגזו ויעבדו בו.

רש"י נקט לעיקר הפירוש שאינו אסור לאחר שנעשתה בו עבודה כלשהי לצורך כומרי עכו"ם, ששוב לא יקריבוהו (וכן פרש הראב"ד. והגר"א הקשה על פירוש זה). ועוד הביא לפרש שאין מוקצה אסור בדברים דעלמא, כל עוד לא נעשתה בו שום עבודה לצורך עבודת כוכבים, כגון משיכת קרון או גזיזה ועבודה. וכן פסק הרמב"ם (איסור"מ ד, ד. אבל הראב"ד חולק וסובר שאין צריך מעשה הואיל והקצה את גופו להיות ע"ז).

ג. הרובע והנרבע בשני עדים – דינם במיתה. בעד אחד או על פי בעלים אין דינם במיתה ומותרים באכילה ובהנאה.

מרש"י (בזבחים עא) משמע ששור רובע ונרבע שנתחייב מיתה אסור בהנאה. והתוס' שם עמדו על מקור הדבר. ורבנו אפרים חולק ומתיר (תוס' כריתות כד. ד"ה דאמרו). ואף לפרש"י, בלא גמר דין אינו אסור (ט"ז יו"ד קנג, א).

מוקצה ונעבד מותרים להדיוט באכילה (שבעלי חיים אינם נאסרים בהקצאתם ובעבודה להם), ומכך שנאסרו לגבי מזבח משמע שלהדיוט מותרים (שאל"כ יכתב האיסור לגבי הדיוט וממילא אני שומע שאסור לגבוה משום שנאמר ממשקה ישראל).

ציפוי הנעבד אסור להדיוט אעפ"י שהבהמה עצמה מותרת להדיוט (רש"י ותוס' כאן), ואפילו נעשה הציפוי לאחר שעבדוהו (לקוטי הלכות עפ"י הגמרא).

דף כט

מת. מה דין 'אתנן זונה' במקרים הבאים?

- א. ריבה לה באתננה טלאים; שכר הפקעתה ממלאכה.
- ב. נתן לה ואח"כ בא עליה; בא עליה ואח"כ נתן לה.

א. מבוואר בגמרא בפירוש משנתנו, שאם היה שכרה טלה אחד כפי שהתנו ביניהם ונתן לה מרצונו מאה טלאים – כולם אסורים, שכולם מכח האתנן נתן והרי ריבה לה אתננה. מסתבר, דוקא כשהיתה הנתנה בבת אחת חל על הכל שם 'אתנן', אבל לא בזה אחר זה (לקוטי הלכות, ב'עין משפט'. וכן נראה שנקט באבני נזר יו"ד קעב, ז, שפרש הטעם שכיון שכולם עומדים בחצרה וכל אחד בפני עצמו מהוה פרעון לחובו, דהי מיניהו מפקת).

נתן לה שכר להפקעתה ממלאכה – לא נאסר להקרבה (רבי. שאינו שכר ביאה. רש"י).

ב. נתן לה ואחר כך בא עליה – אתננה מותר (כן פרשו פשט הברייתא 'נתן לה ולא בא עליה'). ופירש רבי אלעזר בשקדמה והקריבתו לפני הביאה, והחידוש הוא שאעפ"י שלא הקנה אותה בהחלט לאלתר אלא אמר לה 'לא ייקנה לך עד שעת ביאה, ואם יוצרך לך קני מעכשו' – לא נאסר. וכן אם אמר לה 'לכשתבעלי לי קני אותו מעכשיו' והקריבתו – לא נאסר האתנן, ואם היתה חייבת קרבן יצאה בו ידי חובתה (עפ"י רמב"ם איסור"מ ד, יא). נסתפק רב אושעיא האם בכלל זה כשקדמה והקדישתו ועדיין הוא קיים בשעת ביאה, שהואיל ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט הרי זה כמו שהוקרב שאי אפשר לו ליאסר, או שמא באופן זה אסור. תיקון. ואולם אם עדיין לא הקדישתו – נאסר האתנן בשעת ביאה בכל מקום שהוא שם.

- א. כשקדמה והקדישתו, אם קרב לאחר הביאה – הורצה (רמב"ם איסור"מ ד, יב. וכן שיטתו בספקות בכ"מ. ומשמע לכאן שאף בדרך תנאי אינה חייבת להביא אחר לצאת ידי ספק).
- ב. קדמה ומכרתו לאחרים, יש אומרים שודאי אינו נאסר, ויש אומרים שגם זה בכלל הספק שבגמרא (מובא במאירי ע"ז סג. ובחדושי חת"ס שם נקט בפשוט שבמכירה מותר).

בא עליה ואחר כך נתן לה – אתנגנה מותר (שהואיל ולא ייחדו לה בשעת ביאה, יש לומר מתנה בעלמא הוא. עפ"י רש"י).

ופרש רב חנן בר רב חסדא שלא הקנה לה טלה מסוים אלא אמר לה 'הבעלי לי בטלה' סתם. ומבואר בגמרא שאפילו ב'טלה זה' אם לא הקנה לה מתחילה – הטלה מותר. ורק בכגון שאמר לזונה עובדת כוכבים (שאינה צריכה משיכה לקנין – כריש לקיש בב"מ מה. ונחלקו הראשונים להלכה) 'הבעלי לי בטלה זה' והרי היא קונה אותו בשעת ביאה – נאסר הטלה, אפילו נתנו לה רק לאחר זמן מרובה. וכן בישראלית ובכגון שהטלה עומד בחצרה מקודם בתורת אפותיקי [שאם לא יפרע לה מעות עד יום פלוני, יהא הטלה שלה באתנגנה] – נאסר.

א. כמו כן כשהקנה לה בקנין סודר 'כשתיבעלי לי תקני טלה זה בכל מקום שהוא' – נאסר (תוס'). וע' שפ"א).

ב. בטלה סתם, אם בשעת ביאה היה נמצא הטלה בחצרה – יתכן שנאסר [שהרי לבסוף קיבלתו והוברר שהיה מיוחד לה בשעת ביאה]. ומש"כ התוס' בע"ז היינו כשהיו כמה טלאים שם, שאין כאן יחוד. ובוה מדוקדק לשון הרמב"ם (איסור"מ ד, יב) 'ולאחר זמן שלח לה טלה...'. ובמנ"ח (תקעא, טז) הקשה על לשונו.

ג. נראה דלא דוקא טלה צריך יחוד מפני שאין דמיו קצובים ויכול ליתן לה כחוש, אלא ה"ה אם נתחייב לה אתגן בסכום מסוים ולבסוף נתן לה טלה באותו סכום – לא נאסר, שהרי לא גרע מ'טלה זה' שלא משכה, שאעפ"י שמחויב ליתן לה דמיו (כמבואר בראשונים, וכמש"כ המל"מ ד, ג), כיון שאינו מיוחד בשעת ביאה לא נאסר. רצ"ע).

ד. מדברי רבנו גרשום (ל. ד"ה אמר לך רבא) משמע שבזונה דמעיקרא, אפילו בא עליה ואחר כך נתן לה בסתם – הוי אתגן.

דפים כט – ל

מט. האם נאסר האתגן במקרים הבאים?

- א. אתגן זכר.
 - ב. אתגן זונה עובדת כוכבים; אתגן זונה ישראלית האסורה באיסור ערוה או פנויה.
 - ג. אתגן אשתו גדה.
 - ד. האומר לחברו הא לך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי.
- א. אתגן זכר (במשכב זכר או בזונה שנתנה לזכר) לא נאסר למזבח (זונה – ולא זונה לוי); ובתתף אתגן ואתגן לא נתן לך ותהי להפך. רב).
- ב. אתגן זונה עובדת כוכבים או שפחה או כל מי שאין קידושין תופסים לו בה, כגון חייבי כריתות [או חייבי לאוין לרבי עקיבא] – נאסר לכל הדעות.